

СТРАТЕГУВАННЯ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ З ПОЗИЦІЙ КЛАСИЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ: ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інститут економіки промисловості НАН України

***Анотація.** У статті досліджено особливості стратегування смарт-спеціалізації розвитку регіонів з позицій класичної економічної теорії. Продемонстровано, що безумовне підпорядкування економічного розвитку спрямованості на смарт-спеціалізацію містить низку ризиків з позицій сучасних підходів до забезпечення економічного розвитку. Запропоновано перелік проблемних питань, а також визначено напрями подальших досліджень з метою їх вирішення.*

Ключові слова: смарт-спеціалізація; стратегування; класична економічна теорія; регіони; Україна.

STRATEGIZING SMART SPECIALIZATION OF REGIONAL DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF CLASSICAL ECONOMIC THEORY: PROBLEMS IN MODERN CONDITIONS

***Abstract:** The article investigates the features of strategizing smart specialization of regional development from the perspective of classical economic theory. It has been shown that the unconditional subordination of economic development to the focus on smart specialization contains a number of risks from the standpoint of modern approaches to economic development. The list of problematic issues is offered, and also the directions of the further researches for the purpose of their solution are defined.*

Keywords: smart specialization; strategizing; classical economic theory; regions; Ukraine.

Методологічні підходи до формування смарт-спеціалізації певних територій були розроблені в ЄС вже досить давно (їх ще використовували під час реалізації стратегії «Європа-2020»). Так, «Керівництво із дослідницьких та інноваційних стратегій розумної спеціалізації» (Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3) [1] було видано у 2012 році. За цей час практика розробки стратегій смарт-спеціалізації поширилась не лише серед країн-членів ЄС, а також серед інших країн, включаючи Україну, де Постановою Кабінету Міністрів України № 932 від 11 листопада 2015 року «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» визначено, що регіональні стратегії розвитку мають розроблятися на принципах смарт-спеціалізації.

Тому не випадково наукова спільнота приділяє питанням смарт-спеціалізації увагу. Варто зазначити, що проблема, пов'язана із забезпеченням смарт-спеціалізації досліджується не лише в Україні [2-6], а також в інших пострадянських країнах, наприклад, у Казахстані [7].

Вказані вище дослідження акцентують увагу на прикладних аспектах смарт-спеціалізації на регіональному рівні та галузевому аспекті [2-4], методологічних засадах [5; 7] та ролі підприємництва [6]. Але основи смарт спеціалізації з позицій економічної теорії залишаються поза значною увагою наукової спільноти. Тому наявний в об'єктивній реальності феномен смарт-спеціалізації потребує більш детального осмислення та вивчення з позицій економічної теорії.

Логіка впровадження концепції смарт-спеціалізації походить від класичних праць А. Сміта та Д. Рікардо. Фактично економіко-теоретичним базисом смарт-спеціалізації є теорія порівняльних переваг з урахуванням інноваційно-технологічного контексту, тобто забезпечення порівняльних переваг через використання інновацій, які уособлюються у смарт-спеціалізації. Важливо зазначити, що ця модель передбачає домінування принципу «Laissez-faire», коли державне регулювання економіки є мінімальним, а умови для вільної конкуренції максимально сприятливі.

Але як свідчить економічна історія та цілий корпус економічних досліджень від Ф. Ліста у XIX ст. до Е. Райнерта у XXI ст. [8] такий підхід не завжди є оптимальним для малих, відкритих економік з

орієнтацію на експорт сировини та товарів з низькою доданою вартістю, до кола яких належить й Україна.

Також потребує уваги поточний контекст, коли чергова фаза поглиблення глобалізації поступово завершується, та спостерігаються посилення економічного протекціонізму та регіоналізації (локалізації) виробництва.

Окремо треба зауважити, що методика розрахунку коефіцієнта локалізації, на базі якого визначаються кластери для смарт-спеціалізації, є недосконалою. Фактично виходячи з її результатів [3, с.133] передбачається випуск тих самих продуктів лише із застосуванням інноваційних технологій. Але в цьому підході виникає ризик, що інновації будуть «імпортуватися», а в умовах глобальної конкуренції в кращому випадку глобальні ринки збуту будуть лише частково збережені, бо задоволення постійно зростаючих потреб в першу чергу задовольняється новими продуктами. В якості прикладу можна навести спеціалізацію у аграрному секторі, коли підвищення інноваційності галузі та продуктивності праці робиться за рахунок імпорту інноваційної техніки, насіння, програмного забезпечення тощо, а на експорт спрямовується продукція з низьким ступенем переробки.

З цих позицій виникає низка важливих питань:

- Чи здатна смарт-спеціалізація забезпечити конвергенцію регіонального розвитку в межах України?

- Чи здатна смарт-спеціалізація забезпечити прискорений розвиток регіонів України?

- Чи не призводить смарт-спеціалізація до закріплення економічного відставання України та її регіонів від економічно розвинених країн у довгостроковій перспективі?

- Як удосконалити процес смарт-спеціалізації промислових регіонів в умовах торгової лібералізації України з країнами-партнерами?

Крім цих питань треба звернути увагу на те, що всеохоплююче впровадження стратегій смарт-спеціалізації жодним чином не сприяє вирішенню поточних недоліків самого процесу стратегування [9], які стосуються його дизайну та операційної ефективності. Тобто в об'єктивних умовах низької ефективності процесу стратегічного управління в Україні на державному та регіональному рівні будь-яка прийнята стратегія (в тому числі й смарт-спеціалізація) з великою ймовірністю залишиться не реалізованою.

Пошук відповідей на ці запитання потребує фундаментальних досліджень, провідними напрямками серед яких можна визначити наступні:

- переосмислення теоретичних основ і проведення аналізу практичних результатів запровадження смарт-спеціалізації з позицій узгодження національних та регіональних інтересів;

- оцінка перспектив застосування смарт-спеціалізації в довгостроковій перспективі з позицій підвищення конкурентоспроможності регіонів і держави;

- формування єдиної платформи стратегування [10] для підвищення якості процесу стратегування на національному та регіональному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Foray D. et. al. (2012). Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3). European commission. <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4>

2. Амоша О.І., Шевцова Г.З., Швець Н.В. Передумови смарт-спеціалізації Донецько-Придніпровського макрорегіону на основі розвитку хімічного виробництва. Економіка промисловості. 2019. № 3 (87). С. 5-33.

3. Шевченко А. В. Стратегічні пріоритети впровадження смарт-спеціалізації у промисловості України. Бізнес Інформ. 2019. №10. С. 130–135. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-130-135>

4. Чикаренко І.А., Маматова Т.В., Чикаренко О.О. Стратегія регіонального розвитку на основі смарт-спеціалізації: методологічні засади. Аспекти публічного управління. 2020. Т. 8. № 1. С. 30-42.

5. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Розвиток підприємництва та його роль у реалізації підходу смарт-спеціалізації в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 2 (60). С. 53-66.

6. Галгаш Р. А. Природно-ресурсний потенціал і можливості мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів і смарт-спеціалізації Луганської області. Бізнес Інформ. 2019. №7. С. 79–85. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-79-85>.

7. Вечкинзова Е.А. Обзор теоретико-методологических подходов к формированию региональной

смарт-специализации в Казахстане. Актуальные проблемы современности. 2018. № 1 (19). С. 111-115.

8. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными. М.: Высшая школа экономики, 2011. 384 с.

9. Вишневський О.С. Проблеми стратегічного управління соціально-економічним розвитком України з урахуванням процесів децентралізації. Вісник економічної науки України. 2016. № 1(30). С. 14-22.

10. Вишневський О.С. Національна цифрова платформа стратегування: користувачі, блоки, архітектура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2(60). С. 216-224.

Вишневський Олександр Сергійович – доктор економічних наук, провідний науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики і розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, e-mail: vishnevskiy_O@nas.gov.ua, <https://orcid.org/0000-0002-2375-6033>.

Vyshnevskiy Oleksandr S. – Doctor of Economics, Lead Researcher of the Department of Regulatory Policy and Entrepreneurial Development, Institute of the Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: vishnevskiy_O@nas.gov.ua, <https://orcid.org/0000-0002-2375-6033>.